Mals pensaments

Commemorar una cosa i una altra

per Francesc-Marc Álvaro

Prat de la Riba amb els altres presidents de diputacions i Josep Riu Vendrell, a la reunió que va aprovar les bases de la Mancomunitat, l'organisme amb què Prat va construir la primera gran eina institucional al servei de l'autogovern i la reconstrucció i la modernització de la nació.

Aquest 2014 que tot just encetem és l'any de dues commemoracions oficials catalanes de gran pes: el tricentenari del final de la guerra de Successió i del setge de Barcelona per les tropes de Felip V, i el centenari de la creació de la Mancomunitat de Catalunya, que va posar en marxa el polític Enric Prat de la Riba. Les institucions del país sembla que s'han abocat a recordar aquests dos moments històrics, sobretot el primer, molt lligat a la data emblemàtica i festa nacional de l'11 de Setembre. Val a dir que ja fa molts mesos que endeguem commemoracions relacionades amb l'episodi en què Catalunya va perdre els seus furs i llibertats per la força de les armes. Penso que ara toca reflexionar sobre el valor que té

posar la mirada en el nostre passat.

Sostinc, des de fa temps, que, en general, els poders polítics practiquen una confusió abusiva entre història i memòria, i això no beneficia gens el coneixement seriós del passat entre la ciutadania, ans al contrari. Les anomenades polítiques de memòria són, massa sovint, operacions de propaganda –benintencionada o per-versa– que acaben tapant el significat dels fets pretèrits. No vull dir que els poders democràtics no tinguin el deure de commemorar determinades dates col·lectives, només assenyalo que aquests exercicis no sempre es fan amb la cura, el rigor i el to que escauen a la complexitat d'uns pro-cessos que cal entendre i divulgar sense esquematismes. Sóc conscient que les commemoracions tenen una inevitable part d'espectacle i de festa, però això no hauria d'implicar mai una simplificació ni una banalització de l'etapa que es recorda ni de les causes i conseqüències que aporten la densitat necessària pròpia del sa-ber històric.

Espero que els nostres polítics i els comissaris encarregats de commemo-rar el que va passar fa tres-cents anys i en fa cent tinguin en compte aquests conceptes i principis, altrament la desfiguració històrica acaba desin-formant la gent i aconseguint efectes contraproduents sobre la consciència col·lectiva. Precisament perquè la societat catalana viu ara un moment polític extraordinari i sense prece-dents cal que el maneig de la història sigui intel·ligent i delicat, sense caure en errors evitables. A vegades, les bones intencions són la pitjor manera de servir una causa democràtica. Cal ser autocrítics i molt hàbils quan pretenem parlar de les coses d'ahir d'una manera que sigui entenedora per al gran públic. Tot i que la cultura del parc temàtic contamina totes les nostres activitats i condiciona molts projectes de manera quasi inadver-tida, qui ocupa responsabilitats hauria de considerar els riscos de certs en-focaments que confonen l'èpica amb els vestuaris d'època. El nacionalisme català ha estat acusat massa sovint de feblesa conceptual i ara no hauria d'abonar crítiques fàcils sobre un his-toricisme excessivament romàntic o nostàlgic.

Si us dic la veritat, jo m'estimo més celebrar el centenari de la Man-comunitat de Catalunya que els tres segles de la caiguda de Barcelona i la pèrdua dels furs. Per què? Perquè la Mancomunitat va representar la pri-mera gran eina institucional al servei d'una idea poderosa: l'autogovern i la reconstrucció i la modernització de la nació. És cert que l'11 de Setembre és el moment tràgic d'una derrota que barra el pas a una convivència his-pànica organitzada des del respecte, però això seria una simple frustració sense el que va venir després. Si Cata-lunya és un miracle en el context eu-ropeu, com li agradava escriure i dir al professor Josep Termes, és perquè, malgrat l'ensulsiada del 1714, vam ser capaços de superar la fase literària i folklòrica d'amor per un passat per-dut i ens vam dotar d'una voluntat política madura. Una voluntat que pensava la realitat per transformar-la estratègicament.

De Prat de la Riba, i de la Mancomu-nitat que reunia les quatre diputaci-ons, n'admiro aquest sentit estratègic i l'ambició d'eficàcia, i el fet de buscar exemples en les societats avançades d'aquell moment, ja fos Alemanya o el Regne Unit. Malgrat les fortes limi-tacions legals i financeres, la Manco-munitat va posar en marxa polítiques renovadores en educació, sanitat, cul-tura i obres públiques. Hi ha una frase de Prat de la Riba que resumeix el seu programa: «Escola amb biblioteca pública i carretera són tres elements que no han de faltar a cap poble per humil i arraconat que sigui.» Val a dir que a aquests tres punts s'hi va afegir també el telèfon, una aposta insòlita en el conjunt de l'Estat espanyol. La Mancomunitat va convertir l'idealisme catalanista en pragmatisme governa-mental a partir de l'interès general. Pura regeneració i sentit d'Estat, tot i no tenir-ne un de propi.

Enric Prat de la Riba va saber envoltar-se de figures solvents que, al marge de les seves legítimes ide-ologies, eren capaces de treballar en equip. Lluny de sectarismes i capelletes, el primer president de la Mancomunitat va tenir la visió i la generositat dels grans líders a l'hora de fer les coses. D'altra banda, i en contra del tòpic que presenta Prat de la Riba com un conservador clàssic, cal subratllar que la Mancomunitat va tenir un fort accent social. Va am-pliar i va reformar hospitals, hospicis per a infants, manicomis, asils per a gent gran i cases de maternitat, a la vegada que va propiciar la introduc-ció de noves especialitats i tècniques mèdiques, i va intensificar el com-bat contra malalties que causaven una gran mortalitat. La reforma i el progrés social inspiraven aquelles polítiques.

Posats a commemorar i a fer-ho pensant en una Catalunya futura de llibertat més plena, sóc del parer que la fita del 1914 ens és més interessant i més útil que d'altres. Villarroel va ser un heroi admirable de la defensa de Barcelona contra les tropes franco-castellanes, però Prat de la Riba és el gran heroi del catalanisme que es-devé un projecte per a tothom, també per a aquells que mai no van votar la Lliga Regionalista. Per cert, molts no saben que aquell que Xènius anome-nava «seny ordenador de Catalunya» també va ser empresonat l'any 1902, per haver reproduït a «La Veu de Ca-talunya», que llavors dirigia, un article d'un diari francès sobre la situació dels viticultors del país veí; aquell em-presonament va afectar molt Prat de la Riba, físicament i psicològica.

No cal triar, és clar, entre 1714 i 1914, però considero més potent i més aprofitable el missatge que ens arriba de fa un segle que les apel·lacions inflamades a una guerra que vam perdre. L'11 de Setembre va significar el sotmetiment a un poder absolut que no va respectar ni les lleis, ni els costums ni la llengua propis del país, mentre que la Mancomunitat és el primer cop que, després de ser der-rotats, aixequem el cap, ens posem a construir el futur i tenim fe en nosal-tres mateixos. Prenguem bona nota d'aquell exemple.